

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за дисертационния труд на **Хаочен Ли**
редовен докторант към Инструментален факултет,
Катедра „Камерна музика и съпровод” на НМА,
с научен ръководител **проф. д-р Атанас Атанасов**, на тема:
**КЛАВИРНИЯТ СЪПРОВОД – ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕ В
НЯКОИ ЕВРОПЕЙСКИ ДЪРЖАВИ И САЩ. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕТО МУ В КИТАЙ**
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Хаочен Ли, родена на 26.2.1994 в Китай е получава образованието си като бакалавър в университета *Хенан*, специалност *пиано* (2016) и магистър в същия университет, но в специалност *клавирен съпровод* (2019). Започва обучението си в докторска програма в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София през септември 2020 до настоящия момент също в специалност *клавирен съпровод* с научен ръководител проф. д-р Атанас Атанасов. От 2013 до 2016 е преподавател по пиано в Центъра за обучение по изкуствата *Силу* в Кайфенг (Китай). По същото време работи като акомпаниятор и преподавател по пиано и в *Као Йи* образователния център в Кайфенг. Участва като акомпаниятор в десетки концерти в университета *Хенан*. А от март 2022 до юли 2023 участва като акомпаниятор в майсторските класове на Калуди Калудов. Провежда уроци по клавирен съпровод и методика с китайски студенти. През декември 2017 изнася самостоятелен концерт като акомпаниятор с откъси от китайски и чуждестранни опери. През юни 2018 е акомпаниятор на китайската опера „Песен в канала“ През септември 2018 е акомпаниятор на концерт с духови инструменти и концерт във вокалния факултет в университета *Хенан*. През февруари 2019 е акомпаниятор на певци на приемния изпит по изкуства в провинция Шандун. През октомври 2019 е акомпаниятор на китайската опера „Пустинята“ През юни 2022 изнася с голям успех концерт като акомпаниятор на певци и инструменталисти в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – София във връзка с обучението в ОНС доктор. От биографията на докторантката личи нейната отдаденост и натрупан достатъчен опит в специалност „клавирен съпровод“.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Камерна музика и съпровод“. Разработката е с обем от 202 страници (заедно с приложенията) и съдържа: увод, 6 глави¹, заключение, приноси, библиография (44 източника: вкл. 4 на кирилица и 30 от китайски език, специализирани по темата на докторантурата, което е ценно) и 8 приложения.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Обект на изследването на труда е обучението по клавирен съпровод в Китай. **Предмет** на изследването е историята и практиката на обучението по клавирен съпровод в някои европейски страни и в САЩ, както и възможностите и насоките за неговото развитие в съвременен Китай.

¹ ГЛАВА ПЪРВА: Поява и стилова еволюция на клавирния съпровод в Западна Европа (1.1. Бароков период; 1.2. Класически период; 1.3. Романтичен период; 1.4. XX век). ГЛАВА ВТОРА: Развитие на клавирния съпровод в различните държави (2.1. Русия; 2.2. САЩ; 2.3. Италия; 2.4. България; 2.5. Други държави: 2.5.1. Германия; 2.5.2. Австрия; 2.5.3. Обединеното кралство). ГЛАВА ТРЕТА: Обучение на студенти по клавирен съпровод в Европа (3.1. Видове музикална фактура; 3.2. Типове акомпанимент; 3.3. Методология на клавирния съпровод: 3.3.1. Основни ансамблови въпроси; 3.3.2. Ансамблови проблеми на произведения за струнни лъкови инструменти; 3.3.3. Специфични проблеми при съпровод на дървени и медни духови инструменти; 3.3.4. Работа върху вокални произведения; 3.3.5. Клавирни извлечения от партитура на оркестров съпровод). ГЛАВА ЧЕТВЪРТА: Поява и стилова еволюция на клавирния съпровод в Китай (4.1. След Опиумните войни; 4.2. След „Движение Четвърти май“; 4.3. След основаването на Нов Китай; 4.4. След започване политиката на реформи и откритост). ГЛАВА ПЕТА: Състояние на обучението по клавирен съпровод в Китай и недостатъците на сегашния етап на развитие (5.1. Състояние на обучението по клавирен съпровод в Китай; 5.2. Недостатъците на сегашния етап на развитие: 5.2.1. Основни въпроси на сегашния етап; 5.2.2. Причини за настоящия проблем). ГЛАВА ШЕСТА: Мисли за развитието на обучението по клавирен съпровод в Китай (6.1. Мисли за изграждането на специалността: 6.1.1. Наименование на специалността; 6.1.2. Посоки на изследванията; 6.1.3. Място на клавирния съпровод в структурата на висшето училище; 6.1.4. Образователно-квалификационни степени на обучение; 6.2. Мисли върху учебния план: 6.2.1. Основна дисциплина; 6.2.2. Курс за изграждане на различни умения; 6.2.3. Теоретични курсове; 6.2.4. Езикови курсове; 6.2.5. Практически курсове; 6.3. Мисли върху критериите за оценка: 6.3.1. Приеман изпит; 6.3.2. Изисквания за дипломиране).

Съдържанието на изследването се разполага в шест глави. Първите три глави показват историческото развитие и методиката на обучение в европейските държави и САЩ, а последващите три глави са посветени на историческото развитие и настоящото състояние на преподаването по акомпанимент на пиано в Китай, както и възможностите за развитието му. **Цел** на изследването е да се формулират основни насоки за бъдещото развитие на обучението по клавирен съпровод във висшите училища в Китай; да се създаде цялостна програма за обучение, отговаряща на съвременната ситуация в Китай; да се анализират проблемите, които съществуват в Китай; да се направя ефективни предложения за развитието на специалността. Дисертантът си **поставя следните задачи**: 1) Събиране и съпоставяне на информация, която е релевантна и подобна на темата. 2) Организиране и обобщаване на различните видове информация. 3) Превеждане и проучване на съответните програми за обучение по специалността „клавирен съпровод“ в някои европейски страни и в САЩ. 4) Провеждане на интервюта със студенти, които изучават акомпанимент на пиано като основна специалност. 5) Участие в практически дейности за придобиване на практически опит и умения. **Основните методи** на работа са историческо изследване, проучване на документи, сравнителен анализ и емпирично обобщение.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

От работата на докторанта става ясно, че специалността „клавирен съпровод“ се създава късно в Китай, въпреки че са постигнати известни успехи през последните години. Не е формирана добре развита система от дисциплини във висшите училища за музика, с изключение на професионалните консерватории. Дисертацията е опит да се предложи адекватна на съвременните условия програма за обучение по клавирен съпровод в Китай, с надеждата да се допринесе за изграждането и развитието на специалността „клавирен съпровод“ в страната.

Докторантът търси баланс между локализацията и интернационализацията в процеса на развитие на специалността. Смята, че ако се възприеме опитът, който някои западни страни са натрупали в обучението по тази специалност, и се съчетае с реалната ситуация в различните китайски висши училища за музика, след като се изясни посоката и целите на развитието на обучението по клавирен съпровод и се разработи учебен план и стандарти за оценяване, подходящи за Китай, ще се постигне значителен напредък в развитието на обучението по съпровод. Обучението на студентите по клавирен съпровод трябва да акцентира върху създаването на практически умения и изграждане на цялостни качества чрез курсове за участие в репетиции, участие във вокални класове и педагогическа практика по клавирен съпровод, но и да се развиват общите умения на студентите чрез курсове за придобиване на клавирни умения, езикови курсове и теоретични курсове, които да отговарят на нуждите на бъдещото професионално развитие.

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

В първа глава докторантът разглежда стиловата еволюция на клавирият съпровод в различните епохи и установява, че клавирият съпровод се развива под влиянието на вокалното и инструменталното изкуство, като клавирият акомпанимент води началото си от късния Ренесанс и Барока. През класическия период клавирият съпровод става по-сложен и динамичен в своята фактура. В периода на романтизма той се превръща във важна част от музикалната композиция, преплита се със соловата партия и по-добре интерпретира музикалната мисъл на композитора. През ХХ век клавирият съпровод става разнообразен в ритмично отношение и доста труден в техническо отношение, което поставя по-големи изисквания към изпълнителя. С нарастването на ролята на клавирият акомпанимент все повече произведения се създават с идеята за равнопоставеност на соловата и клавирият партия. Това води до необходимостта от формиране и развитие на учебната дисциплина *клавирен съпровод*.

Във втора глава докторантът прави сериозно проучване (с помощта на своя научен ръководител) на обучението по клавирен съпровод в Европа и САЩ. Той стига до извода, че навсякъде то е комбинация (в неразривна връзка) от теория и практика за да се изгради един качествен съвременен акомпаниятор. Методологическите аспекти на клавирият съпровод дават съществени теоретични знания на студентите, което липсва в обучението в Китай. Учебните програми, приемните и дипломните изпити по клавирен съпровод в Европа и САЩ могат да бъдат основа за изграждане на съвременна методология за развитието на дисциплината в Китай.

В трета глава Ли Хаочен конкретизира своя понятиен и теоретичен апарат, за да бъде ясен и точен при анализа на различните методологии на клавирият съпровод. Смятам, че тази глава е полезна за всеки пианист и инструменталист. Ценна е не само гледната точка на педагога, но и на пианиста, и на композитора (визирам научен ръководител проф. д-р Атанасов). Важна част от главата са основните принципни дялове в Методиката на клавирен съпровод, което подсказва и евентуалната

нова програма в Китай – цел на този дисертационен труд. Всички аспекти са подробно разгледани в прилагането им в практическата работа на акомпанятора.

Изключително интересна като историческа и напълно непозната действителност за нас в Европа е **четвъртата и пета глава в дисертацията**, където Ли проследява развитието на съпровода и акомпанимента като дейност и дисциплина в Китай. Още тук се очертават недостатъците и пропуските на ситуацията в страната му днес. Специалността „клавирен съпровод“ е нова в Китай. Въпреки, развитието ѝ в последните години, става ясно, че специалността не формира независима дисциплинарна система и все още е в начален етап на развитие. Необходимо да се създаде всеобхватен и професионален механизъм за преподаване. Не съществува строго определен модел на такава (подобна) учебна програма. Академиите, които предлагат обучение по клавирен съпровод, основно имат своя собствена насоченост, без то да е всеобхватно. Т.е. в Китай не съществува научно обоснована и завършена система за обучение по специалността „клавирен съпровод“. Необходимо е да се създаде цялостна програма. Важното е, че докторантът търси и причините за състоянието, за да намери съответен начин за преодоляването им.

В шеста (последна) глава Ли предлага наименованието на специалността (съобразено с обществените нагласи) да е „**Коучинг по клавирен съпровод**“ като по този начин се утвърждава значението на клавирния акомпанимент и се илюстрира неговата обучителна функция за по-голяма яснота и определение на понятието за специалността. Смята, че акомпаняторът трябва да притежава широк спектър от способности, студентите да имат представа от различните изследователски направления, за да изберат посоката си на развитие. Ако условията в учебната институция са достатъчни, да се поддържа тематично обучение в различни области, като е препоръчително да има специализирано обучение на етапи в преподаването на предмета и студентите да се обучават на всеки етап в определена насока. Подходящо е да се предложи специалност „клавирен съпровод“ в магистърската степен, за да се отговори на настоящата ситуация в Китай, защото в страната днес има само единадесет специализирани за музика консерватории (където е по-развито обучението по съпровод), малка част от общия брой музикални институции в страната. Добре е клавирният съпровод да се предложи и като учебна дисциплина в бакалавърската степен, за да могат студентите да се запознаят по-рано с концепцията за клавирен съпровод и свързаното с нея учебно съдържание и да имат повече време да разглеждат и натрупват репертоар от вокални и инструментални произведения, както и да увеличават практическия си опит. След което докторантът разглежда основните поддисциплини, формиращи специалността: Свирене на прима виста, Четене на партитури; Импровизацията в клавирния съпровод; Начинът на звукоизвличане и необходимите Теоретични и практически курсове към програмата, вкл. стаж и практика и т.н. По тези точки в дисертационния труд подробно са разгледани възможностите за обучение в китайските висши училища за музика. Докторантът също предлага начини за прием и дипломиране на студентите (напр. съвместно с Кралския музикален колеж във Великобритания) и т.н. Бих обърнала специално внимание на поставеното изискване за завършващите студенти да имат и Езикови умения: *студентите трябва да могат да четат свободно поне един от езиците: италиански, немски, френски или руски* (цитат от дисертацията), което знаем, че е съществена пречка за бъдещите добри инструменталисти и певци в Китай.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Ли Хаочен е коректна в своите цитирания. Използва за основа широка библиография (особено от китайски източници), върху която е изградил и доказал своята теза.

Приноси на дисертационния труд

1. Проследено е исторически развитието на клавирния съпровод: разгледано е неговото изграждане от специфична изпълнителска форма до отделна музикална дисциплина, като са показани разликите и приликите в развитието му в Китай и на Запад (Европа и САЩ). Такова изследване се осъществява за първи път.
2. Планиран и предложен е учебния план за специалността в Китай: чрез проучване на учебните планове на западни музикални висши училища и в контекста на настоящите събития в Китай са представени конкретни предложения за специалността „клавирен съпровод“. Посочен е пътят за развитие на специалността „клавирен съпровод“ в Китай и стъпките за постигане на тази цел.
3. Обърнато е специално внимание на развитието на китайската музикална култура: наблегнато е на необходимостта от наследяването (продължаване на традициите и положителните страни) в изграждането на китайската музикална култура, като същевременно е използван и постигнатия висок опит на западните страни, така че студентите да могат да овладеят техники за акомпанимент на пиано с китайски

характеристики, като акомпанимент на китайска опера, акомпанимент на китайски художествени песни, акомпанимент на китайски народни песни и др. Това отговаря на нуждите на развитието на китайския клавирен съпровод.

4. Дадени са препоръки за усъвършенстване на критериите за оценяване: предлага се да се добави съдържание за оценяване към изискванията за приемния изпит и дипломирането, включително **тестовите за четене от пръв поглед и езиковите умения** на студентите. Фокусът е насочен и върху оценката на практическите умения на студентите и цялостното им качество, като например усъвършенстване на специфичните изисквания за концерти, дипломна работа и педагогическа практика. Тези препоръки са логично обосновани, обхващат предмета и имат определена стойност и значение.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на дисертацията.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Не познавам докторанта. Но от текста ѝ личи амбициозен, трудолюбив и обществено ангажиран професионалист, за което я поздравявам. Ще бъде полезна в страната си. Поздравявам и нейния научен ръководител – проф. д-р Атанас Атанасов.

Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантката има достатъчно публикации върху темата:

1. **Ли, Хаочен.** Поява и развитие на клавирния съпровод в Китай. „Докторантски четения 2022“ (сборник с материали от научна среща на докторанти от НМА „Проф. Панчо Владигеров“), 2022.
2. **Li Haochen.** Status of Piano Accompaniment Education in China. Singapore: Advances in Higher Education Volume 7, Issue 6, 2023.
3. **Ли, Хаочен.** Мисли за изграждането на специалността „Клавирен съпровод“ в Китай. Независим музикологичен портал, раздел Музикална интерпретация, педагогика. <http://www.musicology-bg.com/chin.pdf>
4. **Ли, Хаочен.** Обучението по клавирен съпровод в Китай и неговото състояние на сегашния етап на развитие. „Докторантски четения 2023“ (сборник с материали от научна среща на докторанти от НМА „Проф. Панчо Владигеров“), 2023 (под печат).

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка:

Дейността на докторантката отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, според Закона за развитието на академичния състав на Република България.

Дисертационният труд на **Ли Хаочен**, докторантка в НМА – София, с научен ръководител: проф. д-р Атанас Атанасов на тема: **КЛАВИРНИЯТ СЪПРОВОД – ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕ В НЯКОИ ЕВРОПЕЙСКИ ДЪРЖАВИ И САЩ. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕТО МУ В КИТАЙ**, заедно с носените от него приноси с научни и приложни качества, както публикациите ѝ, смятам достатъчни, за да дам своята убедителна положителна оценка и да предложа на уважаемото научното жури **да присъди образователната и научна степен „доктор“** по професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство, на **Ли Хаочен**, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

21.07.2023, София
Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова